

THE CHALLENGE OF EXCLAMATORY STRUCTURES IN TRANSLATING DRAMATIC DIALOGUE

Ana-Cristina Chirilă (Șerban), PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of
Suceava

Abstract: The article focuses on particular aspects of translation analysis, derived from a consideration of the conversational features of dramatic dialogue. Defined by an essential "performativity", the investigated corpus uses a wide range of expressive structures to build up dramatic action: from varying exclamatory sentence patterns to culture-bound morphemes. Our paper aims to evaluate and discuss the pertinence of translators' solutions when confronted with such challenging cases.

Keywords: expressive values, sentence structure correspondence, cultural presupposition, euphemistic interjections, pragmatic equivalence.

Ne propunem prin prezentul articol o analiză aplicată a tehnicilor de redare a *oralității scrise* în traducerea dramatică, captarea impresiei de *discurs vorbit* fiind considerată o dimensiune esențială a „fidelității” în transpunerea unei piese de teatru. Premisa unei astfel de abordări este că dramaturgul modern – autor al unui discurs de tip mimetic, în general, și Tennessee Williams – adept al naturalismului în construcția dialogului dramatic ficțional, în special, apelează la strategii și proceduri caracteristice schimburilor verbale curente, realizate în forme convenționalizate de uz, pentru a conferi impresia de autentic conversațional (Ionescu-Ruxăndoiu, 1991: 138). În căutarea unei ideale echivalențe funcționale, traducătorilor le revine sarcina de a crea efecte similare, prin transpunere interlingvistică și interculturală a unor mecanisme pragmatice subtile, eluzive, care nu coincid neapărat cu unități lingvistice.

Lucrarea este parte a unui studiu traductologic, care urmărește verificarea postulatelor din subdomeniul teoriei traducerii teatrale prin examinarea unui corpus de texte dramatice traduse din limba engleză în limba română. Obiectul cercetării este constituit din opt piese de teatru, reprezentând traduceri românești din opera dramaturgului american Tennessee Williams, la care se adaugă surse textuale alternative precum scenariile de adaptare radiofonică. Prezenta analiză vizează un corpus restrâns la patru texte-sursă și cinci texte-țintă.¹

Reformulări structurale în enunțurile exclamative

Enunțurile exclamative reprezintă expresia lingvistică prototipică a performării unor acte expresive. Traducerile corpusului apelează deseori la enunțuri exclamative independente cu structură nominală, în care substantivul este asociat unui element exclamativ adjectival de intensificare, construind structuri sintactice specifice.

¹ Variantele analizate reprezintă textele în limba engleză ale pieselor *A Streetcar Named Desire* (abreviat TS1, textul apare în volumul *Tennessee Williams, Plays 1937-1955* (The Library of America, New York, 2000); *The Glass Menagerie* (Tennessee Williams, *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America, 2000) – TS2; *The Night of the Iguana* (Tennessee Williams, *Plays 1957 – 1980*, New York, The Library of America, 2000) – TS3; *Cat on a Hot Tin Roof* (Tennessee Williams, *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America, 2000) – TS4. Versiunile românești sunt traducerea lui Dorin Dron (TT1 - DD), cuprinsă în volumul *Teatru american contemporan* (1968), re-traducerea Antoanetei Ralian (TT1 - AR), inclusă în antologia *Tennessee Williams* (2010), textul Andei Boldur (TT2), cuprins în volumul *Tennessee Williams, Teatru* (1978), traducerea Antoanetei Ralian (TT3, TT4) incluse în antologia *Tennessee Williams* (2010).

Se remarcă, pe de o parte, că atât structurile englezești cât și cele românești, sunt, de cele mai multe ori, rezultate ale unor elipse prin care enunțuri mai dezvoltate sunt reduse la grupul sintactic cel mai marcat afectiv: „What a cold shoulder!” [What a cold shoulder you are giving me! (expresia idiomatică *to give somebody a cold shoulder*)] - „Ce răceală!” [Ce răceală afișezi/Cu ce răceală mă tratezi!]. În unele cazuri, autorul contruiește un enunț complet tematizat („Some lily she is!”), în timp ce traducătorul operează elipsa standard („Ce mai crin!”) sau invers („what a cold shoulder!” – „dar ce rece ești!”). Pe de altă parte, textele-sursă exploatează bogăția structurilor exclamative de acest tip din limba engleză:

- *what*+subst. nenumărabil/*what*+articol+subst. numărabil;
- *such*+subst. nenumărabil/*such*+articol+subst. numărabil;
- adjectivul demonstrativ (asociat unei interjecții afective);
- folosirea particulară – ironică – a adjectivului pronominal nehotărât *some* în asociere cu substantiv la formă de singular.

În piesa *A Streetcar Named Desire*, personajul Blanche DuBois acoperă în doar câteva replici registrul diverselor configurări ale acestui tip de enunț și diferitele sale valori expresive, în timp ce intervențiile lui Stanley Kowalski recurg la astfel de mijloace doar atunci când enunțarea dobândește dimensiuni polifonice (prin ironie).

TS1	TT1 AR (Antoaneta Ralian), DD (Dorin Dron)
Blanche: My, my, what a cold shoulder! And such uncouth apparel!	(AR) Măi, măi, ce răceală! Și ce ținută neglijență! (DD) Aaa...dar ce rece ești! Și îmbrăcat atât de neîngrijit!
Structura exclamativă originală este dublată în primul enunț de o interjecție secundară cu valoare emotivă de surpriză (formată prin reducerea expresiei interjecționale <i>My God</i>). Valoarea interjecției este redată adecvat de ambele soluții traductive: interjecția adresativă <i>măi</i> cu nuanță emotivă (intensificată prin repetiție) și interjecția cu valoare emotivă <i>a</i> (intensificată prin prelungirea sunetului, sugerată grafic). La nivelul structurilor exclamative, AR adoptă strategii directe (păstrând enunțul eliptic cu structură nominală) în timp ce DD transpune conținutul tematic în structuri adjectivale, asociate unor elemente exclamative adverbiale și intensificate suplimentar de construcția adversativă („dar ce rece...”). Apreciem că <i>efectele contextuale</i> ² produse de textul-sursă și respectiv de textele-țintă sunt similare.	
Oh, those pretty, pretty candles!	(AR) Vai, ce lumânările frumoase! (DD) Oh, ce lumânările, ce lumânările drăguțe!
Diferențele de redare a interjecției ilustrează posibilitatea traducătorului de a selecta termeni	

² Cadrul conceptual al analizei este oferit de Teoria Relevanței a lui Sperber și Wilson (1986). *Implicatura conversațională* sau „presupoziția pragmatică” (Ilieșcu Gheorghiu, 2009: 32) este legată de contextul comunicativ al enunțului, raportându-se la cunoștințe și expectative necesare receptorului pentru ca un enunț să capete sens. Plasate la nivelul universului discursiv al receptorului (unde se situează și presupunerea esențială a naturii cooperative a interacțiunii verbale), acest tip de presupoziții se configurează diferit de la o comunitate epistemologică la alta, ceea ce dă măsura dificultății „traducerii sensurilor”. Mai mult, după Sperber și Wilson, între implicaturi există diferite grade de forță, implicaturile puternice vizând enunțurile în care intenția comunicativă este manifestă iar implicaturile slabe – enunțurile în care receptorul decide singur care sunt premisele care reflectă cel mai bine ideea vorbitorului.

diferiți din interiorul aceluiași registru emotiv. Atât *vai* cât și *oh* semnaleză admirația intensă, semnificație rezultată, de altfel, din sensul global al enunțului. Repetiția, ca mijloc de intensificare, este păstrată doar în varianta DD, care operează o schimbare relevantă a termenului repetiției (adjectiv – substantiv asociat elementului exclamativ) și obține astfel un grad de expresivitate superior.

(1) Stanley: What poetry!	(AR) Ce mai poezie! [structură cu modalizator adverbial de intensificare]. (DD) Ce poezie!
(2) Stanley:...Sister Blanche is no lily! (3) Ha-ha! (4) Some lily she is!	(AR) Dar surioara Blanche nu-i nici pe departe un crin! Ha-ha! Ce mai crin! (DD) Dar sora Blanche nu-i chiar un crin! Ehei! Ce mai crin!

Scopul ilocuționar al actelor expresive ilustrate în această intervenție este de a semnala contradicția dintre conținutul propozițional și referent, adică de a semnala o încălcare voită a *maximei conversaționale* a calității.

De altfel, *implicatura* este puternică în a doua intervenție, enunțul original oferind, în forma actului asertiv – expresiv (2), *datele contextuale* necesare pentru a detecta ironia ulterioară (enunțul constituie *contextul imediat împărtășit* care se alătură ca *sursă informațională*, cadrului situațional – comun locutorilor ficționali dar și receptorilor reali, pe linia dublei enunțări dramatice).

Dimensiunea contradicției implicate este redată în mod inedit în ambele traduceri: mijloacele negației sunt intensificate în enunțul reprezentativ (modalizatorii adverbiali și conjuncțiile adversative compensând forța construcției sintactice negative din textul englezesc) iar structurile exclamative dobândesc valori ilocuționare suplimentare prin inserarea elementului modalizator *mai*.

Intensitatea atitudinii prefigurate, marcată în TS de interjecția onomatopeică *Ha! Ha!*, este redată prin mijloace directe în versiunea AR, în timp ce DD optează, în mod relevant, pentru o interjecție propriu-zisă, care facilitează interpretarea funcției de pre-secvență ironică a enunțului (*Ehei!*). În alte replici, implicatura este mai slabă, detectarea ironiei necesitând – atât în original cât și în traduceri – eforturi mai mari din partea receptorului:

Stella: Lower your voice! Stanley: Some canary bird, huh!	Vorbește mai incet! (AR) Ca să auzi canarul cântând? (DD) Cântă priveghetoarea, nu?
--	---

Enunțul expresiv este rostit de Stanley cu referire la aceeași Blanche, care cântă în timp ce face una din zilnicele băi fierbinți, menite să-i calmeze nervii. Kowalski este cu atât mai iritat de excentricele abuzuri ale musafirului cu cât tocmai a descoperit minciunile folosite de Blanche drept scuze pentru a le invada viața domestică. Șirul enunțiativ al dezvăluirilor lui Stanley este întrerupt ritmic de vocea care cântă simbolic și subversiv: „E o lume de circari. O lume artificială. Dar dacă ai crede în mine ar deveni reală”.

În acest context, opinăm că versiunea AR, prin structura interogativă aleasă, creează implicaturi mai puternice în sensul antagonismului sugerat de macro-actul ilocuționar. Ca mijloc ironic, modulația *canar – priveghetoare*, în varianta DD, construiește totuși *efecte contextuale* bogate, indicând o adaptare la sursele contextuale ale publicului receptor (comparația unei voci umane cu cea a unei priveghetori fiind comună în uzul limbii țintă).

Ambele variante recurg la *strategia echivalenței*, reformulând actul expresiv direct prin structuri indirecte (interogative).

Provocarea implicitului în structura expresivă

În piesele lui Tennessee Williams, expresia atitudinii personajului este –nu de puține ori– construită pe un set de presupuziții pragmatice culturale, autorul contând pe identitate între propria *cunoaștere contextuală*³ și cea a receptorului real (*mutual knowledge*, Sperber și Wilson, 1986). În astfel de instanțe, cunoștințele enciclopedice ale celui din urmă se înscriu în ansamblul de *premise* aplicate în interpretarea enunțului afectiv. Presupunând o trecere de la la o comunitate epistemologică la alta, traducerea nu mai poate miza pe *efecte contextuale* similare.

Presuppositions posing translation problems generally refer to cultural terms. (...) When dealing with them translators may often run the risk of overtranslating/understraining (...) or undertranslating/overstraining their readers, thus creating confusion (Dimitriu, 2000: 43).

În cazul expresivelor, traducătorii lui Williams evită supra-traducerea (din considerente ce țin, în opinia noastră de funcția traducerii, orientată spre cerințele naturaleții discursului și ale înțelegerii imediate, reclamate de spectacolul dramatic). În consecință, aceștia aleg frecvent să rețină scopul ilocuționar, asigurând un nivel minimal de echivalență pragmatică, cu riscul de a pierde implicațiile culturale.

TS2	TT2 – Anda Boldur
A (lightly): Temperament like a Metropolitan star! (enunț asertiv expresiv eliptic)	A (părînd să nu-l ia în serios): Ei, haide, haide , prea ești supărăcios!
<p>Soluția Andei Boldur interpretează adecvat comparația cu implicații culturale ca mijloc de intensificare (în traducerea literală, receptorul ar depune <i>eforturi suplimentare de decodare</i> a mesajului iar valoarea ilocuționară ar fi mai puțin transparentă). Astfel, enunțului asertiv expresiv cu valoare de apreciere (cu structură inversată stilistic) îi este conferită o forță persuasivă prin interjecția injonctivă repetată <i>haide</i> (asociată cu marca interjecțional discursivă <i>ei</i> – nuanță emotivă de concesie dar și rol argumentativ concluziv). Soluția se dovedește pertinentă la nivel conversațional, funcționând ca secvență de încheiere a unui șir de reproșuri (Amanda) – respingeri (Tom).</p> <p>Ineluctabil, însă, publicului român îi rămâne ascunsă intenția mamei de a-l compara ironic pe fiul ei, simplu muncitor la o fabrică de încălțăminte dintr-un orașel al Sudului cu o vedetă a prestigioasei Opere Metropolitan din New York (nivelul <i>implicaturilor puternice</i>). <i>Implicaturile slabe</i> ale intervenției trimit la opoziția tematică pragmatism-idealism, care domină opera lui Williams, reflectând specificul universului cultural pe care aceasta îl descrie.</p>	
Sticks and stones can break our bones but the expression on Mr. Garfinkel's face won't harm us!	Atâta pagubă! Mult îmi pasă mie de mutrele domnului Garfinkel.
<p>Reacția emotivă a Amandei este o reformulare contextuală a unei rime pentru copii, de sorginte religioasă (presupusă a fi apărut pentru prima dată într-o publicație creștină americană, în a doua jumătate a secolului nouăsprezece). Mesajul transmis este de a nu lua în seamă cuvintele urâte, de a nu le răspunde prin violență fizică (Un băț sau o piatră mă</p>	

³ Din perspectiva teoriei relevanței, contextul este ansamblul de supoziții (*assumptions*) pe care destinatarul mesajului le asumă în legătură cu lumea.

poate răni /dar un cuvânt niciodată: „Sticks and stones will break my bones/ But words will never harm me”). Amanda sugerează că nu o deranjează atitudinea băcanului atât timp cât acesta acceptă să-i vîndă încă pe datorie.

În esență, replica este expresia refuzului personajului de a se conforma unei realități sordide (criza economică și familială) iar traducerea surprinde foarte bine masca indiferenței și jovialității sub care Amanda pare să ignore drama prezentului (construcție expresivă colocvială cu element adjectival cantitativ în uz ironic („atîta pagubă”) asociat cu enunț ironic construit în jurul verbului ilocuționar *a-i pása*, cu element adverbial de intensitate, reorganizat tematic). Replica nu se mai încadrează, însă, în șirul de frecvente trimiteri sau aluzii ale personajului la paradigma creștină – axa de valori la care Amanda raportează constant celelalte acțiuni ale personajelor, în special abaterile fiului său (v.și *infra*). Această dimensiune este elidată și în alte instanțe în care discursul conturează simbolic personajul și antiteza Tom-Amanda:

A: Don't quote instinct to me ! ... It belongs to animals! **Christian adults** don't want it!

A: Nu-mi vorbi de instincte .....Este apanajul animalelor. **Oamenii** nu au nevoie de el.

În alte piese, comparația care construiește și intensifică expresia atitudinii (în exemplul oferit, dezamăgire, actul performat indirect fiind reproșul/acuzația) include elemente culturale pe care traducătorul, la rândul lui, poate miza, ca *date contextuale* înscrise în *universul enciclopedic* al receptorului din sistemul gazdă. În consecință, acestea sunt traduse direct, în timp ce elementul bazat pe presupuziții adânc ancorate în cultura sursă este adaptat (orientat spre cultura-țintă) prin generalizare (*the Y*, nume propriu de motel, cu conotații de ieftin, implicând o atitudine depreciativă – *han de la răscruce*).

Tehnica generalizării se dovedește utilă în multe alte instanțe când orientarea ilocuționară fundamentală a actului este percepută ca fiind de natură expresivă. Soluții inspirate oferă și Anda Boldur în echivalențe precum: „Kentucky Straight Bourbon” – „un whiskey **grozav**, vechi de cel puțin douăzeci de ani” (traducerea explicitând nu doar tipul de obiect desemnat ci și informația expresivă asociată acestuia). În extrasul din versiunea românească a piesei *The Night of the Iguana*, percepția valorii ilocuționare este facilitată de elemente afective compensatorii (structura indirectă „las că” sau diminutivul colocvial „chichineăț” indicând orientarea depreciativă a enunțării):

TS3: Miss Fellowes: I've taken a look at those rooms and they'd make a room at the Y look like a suite at the Ritz.

TT3 (AR): **Las'** c-am aruncat eu o privire în camere; în comparație cu **chichinețele** de aici, o cameră de han de la răscruce îți pare un apartament la Ritz!

Interjecția cu valoare emotivă

Prezentul subcapitol de analiză vizează problemele relevate de traducerea interjecțiilor propriu-zise cu valoare preponderent expresivă în enunțuri independente, fără a fi asociate altor structuri exclamative de tipul celor investigate *supra*. Demersul traductiv pare, pe de o parte, a fi facilitat de existența unor corespondențe interlingvistice între aceste semnale care exprimă (fără a denota) senzații, sentimente, impulsuri voliționale: există interjecții emotive comune limbii engleze și limbii române (spre exemplu, interjecțiile primare formate dintr-un singur sunet vocalic: a(h), e(h), o (h)), pentru care traducătorii adoptă deseori strategiile copierii sau ale transliterării (de tipul *oh –oh, oh – o, ah – ah, ah – a, aw – o/a*).

Semnificația interjecțiilor fiind neconceptualizată, valoarea ilocuționară se precizează prin contextul situational sau lingvistic, prin contur intonațional și prin mijloace de comunicare nonverbale. Interpretarea valorii interjecționale la nivelul traducerii de teatru este facilitată, în acest sens, de precizările textului didascalic. Transpunerea grafică a semnului paraverbal sau extraverbal permite în multe instanțe identificarea valorii comunicative a interjecției, ceea ce permite traducătorului strategii de transfer direct sau mici variații care reflectă incidența mai mare a folosirii convenționalizate a unor sunete în redarea unor emoții, în sistemul gazdă.

TS1	TT1
Blanche (<i>in a tone of deep sympathy</i>): Oh! [empatic - valoare semnalată de indicele paraverbal, care precizează în același timp, conturul intonațional al enunțului]	Blanche (<i>pe un ton compătimitor</i>): Ah!
TS2	TT2 – Anda Boldur
Tom (<i>crouching toward her, overtowering her tiny figure. She backs away, gasping</i>): Oh , I could tell you things to make you sleepless! [semn kinetic – mișcare și proxemică, care ajută la decodarea valorii interjecționale: amenințare, intimidare] Amanda: Oh , honey, it's something that you can't miss... [încântare, element expresiv al unui macro-act indirect de persuadare]	Tom (<i>se apleacă spre ea, dominându-i statura firavă, silind-o să se dea înapoi, răsufliând grăbit</i>) A , ți-aș putea spune lucruri care ar face să-ți se zbârlească părul în cap. O , e un lucru pe care nu trebuie să-l pierzi pentru nimic în lume ...

Se poate observa, însă, că, dacă o interjecție poate exprima, în mod convențional, într-un sistem lingvistic, un amalgam de stări emoționale, prima dificultate în traducere este etichetarea acestora prin interpretarea contextuală (context verbal, context pragmatic) și a doua este reconfigurarea aceluiși amalgam în interjecția din TT. Soluția traductivă, în astfel de cazuri, nu mai vizează strategiile directe. Interjecția românească *vai*, prin multiplele sale valori contextuale și posibilități de semnificație (prin stabilirea de relații sintagmatice în enunț) asigură deseori echivalențe funcționale, acoperind valori expresive variate: dezamăgire, îngrijorare, regret, frică, admirație, grațitudine.

TS1	TT1
Blanche: Ah, me , ah, me, ah, me..... [Scena 5, în căutarea refugiului și în așteptarea unui bilet de ieșire din universul strâmt al Cîmpiilor Elizee: <i>auto-compătimitire</i> , <i>dezamăgire</i> legată de prezent (încercarea de a comunica cu un tânăr necunoscut) și <i>îngrijorare</i> privind	Blanche: Vai mie, vai mie, vai mie! (AR) Păstrarea mărcii pronominale proxemice este esențială în enunț (pentru a sugera, din nou antagonismul personaj – realitate și efectele acestuia asupra trăirilor subiective ale protagonistei). Selecția interjecției este astfel impusă de soluția plastică a construcției în dativ,

viitorul: întâlnirea cu Mitch]	care păstrează atât valoarea expresivă complexă cât și orientarea deictică a enunțului exclamativ.
<p>Blanche: My, but you have an impressive judicial air!</p> <p>[construcție ironică , în care interjecția, asociată unei structuri exclamative adversative, semnalează o contradicție între valoarea emotivă atribuită enunțului (<i>frică, admirație</i>) și atitudinea reală a enunțătorului (<i>indiferență</i>)]</p>	<p>(AR) Vai de mine, dar ce aer de judecător ai...?</p> <p>[echivalarea valorii expresive prin locuțiune interjecțională care accentuează nuanța de frică mimată (elementul de admirație fiind mai puțin evident) și prin structură exclamativă specifică, cu element adversativ]</p> <p>(DD) Mă impresionezi cu aerul ăsta de justițiar, domnule.</p> <p>[redarea valorii expresive prin verb ilocuționar, intensificat de adresativul „domnule” – accent pe nuanța de admirație mimată]</p>
<p>Blanche: Why, thanks!</p> <p>[act de <i>mulțumire</i>, emfatic prin folosirea particulei discursive <i>why</i> – marcă diatopică a vorbirii specifice Sudului American, indicând o procedură conversațională de tatonare, de tip <i>fumbling</i> și conferind o notă de prețiozitate discursului]</p>	<p>(AR) Ah , mulțumesc!</p> <p>(DD) Vai, mulțumesc!</p> <p>Ambele traduceri percep valoarea expresivă implicită a mărcii discursive: conferind o notă de identitate discursului prototipic al femeii sudiste, caracterizat prin prețiozitate, particula conferă actului o notă de efuziune, adecvat redată de <i>vai</i> dar și de <i>ah</i> (cu un ton înalt, însoțit de pronunțare energetică și relativă lungire a vocalei).</p>
<p>Blanche: Why, you precious little thing, you!</p> <p>[act indirect de <i>mulțumire</i>, în care flatarea interlocutorului (strategie de <i>politețe pozitivă</i> prin mijloace alocutive diminutive) oferă măsura pragmatică a <i>satisfacției</i> locutorului (confirmată de contextul discursiv, în intervenția următoare, când Blanche recunoaște că îi place să fie servită dar și de contextul situațional, când savurează băutura alcoolică primită)]</p>	<p>Vai, scumpo!</p> <p>Deși reduce – prin omisiune – numărul mijloacelor strategiei pozitive, versiunea reține prin interjecție amalgamul emotiv al intervenției (gratitudine, satisfacție și chiar o nuanță implicită de jenă, motivată de natura ușor degradantă a cererii satisfăcute de alocutor).</p>
<p>B:... you're not glad to see me!</p> <p>Stella: Why, Blanche you know that's not true.</p> <p>[marcă a eschivării într-un act de contestare cu valori implicite de scuză]</p>	<p>(AR) Vai, Blanche știi bine că nu-i adevărat.</p> <p>(DD) Blanche, cum poți să spui asta?</p> <p>[act indirect expresiv: forma interogativă retorică (manifestând intensitate specifică „tropilor ilocuționari”) suplinește adecvat forța interjecției</p>

„vai” din versiunea AR]

O provocare mai dificilă decât redarea valorilor contextuale a interjecțiilor primare o reprezintă transpunerea interjecțiilor și locuțiunilor interjecționale secundare, care adaugă nuanțe implicite valorii expresive sau modulează această valoare prin construcții presupuzionale pragmatice. În inventarul celor două sisteme lingvistice ale corpusului, există un număr considerabil de interjecții și locuțiuni interjecționale secundare care folosesc termeni ce se referă la sfera divină pentru a exprima o gamă variată de stări afective, de la spaimă, durere sau deznădejde până la entuziasm.

Selecțiile operate de traducători demonstrează, însă, că existența unor corespondențe lingvistice la nivelul structurilor interjecționale de acest tip nu este întotdeauna suficientă pentru a echivala valoarea contextuală a enunțurilor-sursă. Ilustrativă, în acest sens, ni se pare analiza comparativă a incidenței interjecțiilor care invocă direct numele ființei supreme. În textele originale, *God!* (*Dumnezeule!*) și varianta sa compusă *Oh, God!* (*O, Dumnezeule*) sunt, în marea lor pondere, rezervate valorilor și momentelor dramatice intense, așa cum este disperarea Stellei, care marchează, în structura dramatică a piesei *Un tramvai numit dorință*, un deznodământ tragic. Numirea directă a divinității apare și în conversația fatică ca marcă a idiolectului unor personaje al căror discurs este impregnat de patos și efuziune și care abuzează de astfel de formule. Tendința în traducere, este, de redare literală sau cvasi-literală (prin termen eufemistic cu identitate referențială/în care referentul rămâne entitatea divină: *God – Lord – Dumnezeule – Doamne*).

TS1	TT1
Stella: Oh, my God , Eunice, help me! .... Oh, God, oh, please God , don't hurt her! ..... Oh, God , what have I done to my sister?	(DD) Oh, Doamne , Eunice, ajută-mă! ... Oh, Doamne, Oh, Doamne , să n-o lovească! Oh, Doamne , ce i-am făcut surorii mele? (AR) Dumnezeule mare , Eunice, ajută-mă!.... O, Doamne sfinte , te rog, Dumnezeule , nu-i face rău. [traducere prin expansiune] .... Doamne , ce i-am făcut surorii mele?
La nivelul mărcilor lexicale, Dorin Dron menține structura auto-repetitivă din original, cu funcție de intensificare (deși în TS reluarea termenului nominal este parțială, structura exclamativă înregistrând variații co-textuale cu efect ritmic, pierdute în traducere: <i>Oh, my God - God, oh,...God, - Oh, God</i>). Note obsedante se obțin însă și prin modulații semantice de tipul celor din versiunea Antoanetei Ralian, în care forța disperării este sugerată de tendința de a epuiza toate formulele invocării divine, cu variație sinonimică în termenul nominal (<i>Dumnezeule – Doamne</i>) dar și la nivelul determinantilor („sfinte”, „mare” - care compensează adjectivul posesiv englezesc din varianta convenționalizată <i>Oh, my God</i>).	

În numeroase alte cazuri, termenul de desemnare al divinității este folosit ca soluție traductivă pentru mărci expresive englezești care folosesc mijloace eufemistice de invocare a entităților supreme. Este cazul interjecțiilor de tip metonimic, derivate din construcții care

fac referire la grația și milostivenia divină (*Good Gracious God*), unele dintre acestea fiind specifice englezei americane, care, pe linia influenței puritane, credem noi, dovedește frecvente tendințe de evitare a numirii directe (considerată blasfemică, profanatoare). Optând pentru o formă de supra-traducere, mediatorul textului mizează pe gradul înalt de desemantizare al interjecțiilor românești. Traducerile Antoanetei Ralian (2010) asumă cu consecvență această opțiune pentru expresia invocării explicite, care devine o marcă de identificare a transpunerilor sale în raport cu celelalte versiuni românești ale pieselor lui Williams.

<p>TS1</p> <p>When he's away for a week I nearly go wild. Gracious!</p>	<p>TT1 (AR)</p> <p>S: Când e plecat pentru o săptămână aproape că înnebunesc. Dumnezeule!</p>
<p>TS3</p> <p>Shannon: Holy smoke.... So, Fred is dead. (smoke – fum; Holy smoke – Holy God)</p>	<p>TT3</p> <p>Sfinte Dumnezeule, ...Și zi așa, Fred a murit.</p>
<p>TS4</p> <p>Maggie: Big Daddy, bless his <i>ole</i> soul.....</p> <p>[elipsă a structurii God bless ...-Dumnezeu să-l binecuvânteze]</p>	<p>TT4</p> <p>M: Papa cel Mare, Domnul să-l țină.....</p>
<p>TS1</p> <p>S:The Kowalskis and The DuBoises have different notions. Stella: Indeed they have, thank heavens!</p> <p>[Expresie a <i>recunoștinței</i>, reprezentând una din variatele structuri interjecționale formate de la substantivul <i>heaven</i> – rai, prin forma invariabilă de plural : Heavens!, Good Heavens! – God!, Good God!]</p>	<p>TT1 (AR)</p> <p>S: Familia Kowalski și familia DuBois au noțiuni diferite. S: ...Într-adevăr, slavă Celui de Sus!</p> <p>Soluția de traducere prezintă o nuanță eufemistică mai marcată, în comparație cu varianta DD: Într-adevăr, slavă Domnului!</p> <p>Varianta care păstrează însă referirea la spațiul asociat divinității și nu la entitatea divină ar fi: slavă Cerului!. Soluția ar fi fost posibilă și în instanțe precum:</p> <p>(TS5) Hannah: Oh, my heavens! – (TT5) O, Doamne !</p>

O altă soluție de traducere pentru interjecțiile din sfera semantică a invocării divine este redarea valorii ilocuționare expresive prin alte formule exclamative. Primele traduceri din opera lui Williams – cele realizate de Anda Boldur și Dorin Dron – recurg des la astfel de strategii, în special în instanțele în care textul original recurge la formule eufemistice de tip metonimic, ale invocării atenuate (*minced oaths*), precum cele analizate *supra*.

<p>TS2</p> <p>Tom: (...) Oh, my go-osh! [Act reactiv la insistențele mamei de a-i găsi Laurei un „pețitor”: valoare de respingere; locuțiune interjecțională colocvială, la nivelul căreia substituirea eufemistică s-a făcut prin mijloace de alternanță fonetică: God – Gosh]</p>	<p>TT2</p> <p>Asta-i bună! [enunț cu valoare echivalentă de respingere]</p>
<p>Amanda: Heavens! – I think she’s hung up!</p>	<p>Alo! Poftim, a închis!</p>
<p>Stella: I can hardly stand it when he is away for a night ! Blanche: Why, Stella! Stella: When he’s away for a week I nearly go wild. Blanche: Gracious!</p>	<p>S: Mi-e foarte greu când e plecat chiar și o singură noapte! B: Ce spui!.... S: Și când pleacă o săptămână aproape că înnebunesc. B: Ce frumos!</p>

Astfel de strategii demonstrează complexitatea unui proces prin care sunt supuse transferului inter-lingvistic configurări ale conținuturilor propoziționale specifice unui sistem lingvistic și discursului-sursă, asociate direct sau indirect (convențional sau conversațional) unei valori sau unui cumul de valori ilocuționare. Traducerea, ca act interpretativ secundar, impune, din punctul de vedere al valorilor ilocuționare, strategii de transfer a unor complexe mecanisme conversaționale.

Prin modelul de analiză propus am încercat să probăm diversele dimensiuni ale fidelității traducerilor românești ale lui T. Williams într-o abordare descriptivă, care a investigat gradul de echivalența funcțională atins de textele-țintă în redarea structurilor exclamative. Analiza a relevat, dincolo de simple corespondențe lingvistice sau încadrări ale unor enunțuri în categorii pre-stabilite, mecanisme complexe de recunoaștere și transpunere a sensurilor implicite în interacțiunea verbală specifică unei piese de teatru.

Bibliografie:

- Dimitriu, Rodica, 2000. *Theories and Practice of Translation*, Iasi, Institutul European.
- Iliescu Gheorghiu, Cătălina , 2009. *Traducerea textului dramatic. O abordare cognitivă*, Iași, Institutul European.
- Ionescu Ruxăndoiu, Liliana, 1991. *Narațiuni și dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, București, Editura Academiei Române.
- Levițchi, Leon, (ed.), 1974. *Dicționar Englez-Român*, Editura Academiei.
- Longman Synonym Dictionary*, 1986. Essex, Longman.
- Sperber, D., Wilson. D., 1986. *Relevance : Communication and Cognition*, Oxford , Blackwell

Webster’s Third New International Dictionary, 1993. Koln, Konemann.

Corpus de studiu :

Williams, Tennessee, 1978. *Teatru*, Bucuresti, Editura Univers.

Williams, Tennessee, 2000. *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America.

Williams, Tennessee, 2000. *Plays 1957 – 1980*, New York, The Library of America.

Williams, Tennessee, 2010. *Un tramvai numit Dorință*, trad. Antoaneta Ralian, București: Art.

*** *Teatrul american contemporan, 1968*. Editura pentru literatură universală, București.

ACKNOWLEDGMENT: This paper was supported by the project „Sustainable performance in doctoral and post-doctoral research PERFORM” - Contract no.POSDRU/159/1.5/S/138963, project co-funded from European Social Fund through Sectorial Operational Program Human Resources 2007-2013.